

A decorative border with a repeating floral motif in black, framing the entire page. The motif consists of stylized flowers and leaves arranged in a continuous line.

Қарақалпақстан Республикасы

Мәлімлеме кітапхана орайы

«Үлкен алым, Жәхән Хожасы»

(Хожа Абдулхалық Ғыждууанийдің тууылғанына 915-жыл)

Методикалық қолланба

Нөкис -2018 жыл

Кирисеу

Аллага шүкир, Ұатанымыз гәрезсенлигине ерискенине де 26 жылдан асты. Гәрезсенликке ерисеу хэм оны саклап қалыу ацатлық ненен кешпеди. Өзбекнстан Алланың нәзери түекен ел. Келешекте бабаларымыздан қалған алтын мийрасларымызды үйренип хэм оны саклап қалыуымыз шәрт.

Мәдени мийрасымызды, өтмиш қәдриятларымызды кең хэм хәр тәрәплеме үйренип шығыуымыз керек. Өзбекнстан Республикасы Министрлер Кабинетиниң 2017жыл 31 июльдағы 01-07/1-1641-санлы тансырмасына мууанык 2018 жылы елимизде А. Ғыждууанийниң 915-жыллығы хэм Б. Накшбандийниң 700-жыллығы кең түрде белгиленейин деп атыр. Шарқ мәденияты тарийхында өшпес из қалдырган уллы Ұатанласымыз Хожа Абдулхалык Ғыждууанийниң усы жылы 915-жыллық тойы кең түрде белгиленбекте.

Усы мүнәсибет ненен Қарақалпақстан Республикасы Мәлимлеме китапхана орайы илимий методикалық бөлими тәрәпинен «Үлкен алым, Жәхән хожасы» атамасында методикалық қолланба ислеп шығылмақта.

Қолланбаның биринши бөлимине «Ғыждууанийдан таралған нур» деп аталып, бунда Ғыждууанийниң өмири хэм дәрәтнүшилги хаққында сөз жүритиледи.

Екинши бөлимине «Ғыждууанийниң өмир жолы» деп аталып, Мәлимлеме китапхана мәкемелеринде өткерилетугын еслеу кешесине бағынланса болады. Қолланбаның кейинги бөлимине «Ғыждууанийниң үгитлери хэм нәсиятлары» атамасында китап көргизбесиниң методикалық жол-жобасы хэм пайдаланған әдебиятлар дизини берилмекте.

«Ғыждууанийдан таралған нур» өмири хэм дәрәтнүшилги

Уллы тәсаууыфшы улама, Хожай Жаҳон (Жәхән Хожасы) деген ат ненен пүткил дүньяға белгиле Хожа Абдулхалык Ғыждууаний (1103-1179) әлеминде «Шайх-ушшуйух» («Шайхлардың шайхы») атагына миясар болған муқаддес инсан Юсуф Камаданий (1048-1140)ден тәлим хэм тәрбия алған.

Хожа Абдулхалык Ғыждууаний 1103 жылы хәзирги Бухара Ұалаяты Ғиждуван районында тууылған. Ол кешиниң аталары Абдужамил негизи Румлик болып, мешитте имамлық еткен. Имам Абдужамил Имом Маликниң әуладларынан болып санланады. Имом Малик (712-795) Исламдағы ең баслысы төрт жәхәнге белгиле шайхлардың бири, маликия мазхабнииниң тийкарын салыушысы. Абдулхалыктың әкелери өз заманының уламалары – захирий хэм ботиний илимлериниң алымы. Абдулхалыктың тууылыуы хаққында хэм оның атын Абдулхалык деп қойыуы жулдызлар болжауында айтылған хэм түслеринде аян берген. Айрым хәдийселер себепли Абдужамил өз шаңарағы менен Ғыждууанға келеди хэм сол жерде Абдулхалык Ғыждууаний дүньяға келеди. Абдулхалыктың анасыда Малик (натшалар) әуладынан болған.

Хожа Абдулхалык Ғыждууаний диний шаңарақтан, исламий үрин-әдетлер қоршауында өшип өскен. Тоғыз жасында «Кураны» кәримди оқып билген. Бухараға келип, билим менен шугыллана баслаған. Устазлары Хәзрети Юсуф Хамаданий, Ниәз Хоразмий, Имам Садриддин үлкен уламалар, заманына белгиле уламалар болып сол кешилерден тәлим алған.

Х. А. Ғыждууаний өзи жазган «Макомоти Хожа Юсуф Хамадоний» китабында айтыуынша, 22 жасқа толганда Юсуф Хамадоний ишан менен ушырасып оған мурид (шәкирт) болады. Бул шығармада Юсуф Хамадонийдің өмири хәм дәретиушилигинс бағышлап тууылғанынан қайтыс боламан дегенге шекемги уақыялар киритиледи. Х.А. Ғыждууаний өмири дауамында халықты илимге-билимге, хадал хәм расғөй болыуға, халқын сүйиуге, уатанды корғауға нәсиятлайды.

Хәзрет Абдулхалық хақында Хожа Порсоның «Фаслул китап», Жомийдин «Нафохатул унс», Науайының «Насоимул мухаббат», Али Сафийдин «Рашахоту айнул хаёт», Насриддин Тураның «Тухфат аз зонрини», Ахмед ибн Махмуд Муллазаданың «Тархи Муллозода» китапларында да басқа дерекли мағлыұматлар берилген.

Х. А. Ғыждууанийдің Хожа Сидик, Хожа Авлиё Кабир (Калон), Хожа Сулаймон Карманий, Хожа Ориф ар Ревгарий, Садр ал Кабир Бурхониддин хәм басқа жүзлеп хақыйкатқа жеткен, баркамал инсан – муридлер (устаз, шәкирт) болған.

Мине усы торт шайыхтың бири болған улы улама Хожан Жәхән (Жәхән хожасы) деген ат пенен пүткил дүньяға белгили Хожа Абдулхалық Ғыждууаний да (1103-1179) («Шайхлардың шайхы») атағына миясар болған муқаддес инсан Юсуф Хамадонийдің тәлим хәм тәрбиясын алған. Устаз хәм шәкирт суфийликтің нақшбандия тариқатына (арабша-жол, тилек-максет) тийкарын салған. Нақшбандия тариқатын камалаттын бийик шыңына шығарыу мусылман әлеминде «жахон мулкнинг нигохбони»(жәхән мәмлекетлерни сақлаушы) атағына миясар болған Хожа Бахауаддин Нақшбандий (1318-1389)ға пенен еткен.

Хожан Жахонның шәкирти Авлиё Кабирге еткен уәсиятлары ХХІ әсирде хәм өз қымбатын жоғалтқан емес. Бул нәсиятларға өз уақтында Бахауаддин Нақшбанд қай дәрежеде әмел еткен болса, елде сондай дәрежеде хәм пүткил дүньядағы нақшбандия иру муридлери (шәкиртлери) сондай әмелге асырмақта.

Х. А. Ғыждууаний илим менен бирге әдеп-иқрамлылықты да үйрениу кереклигин, халық пенен хеш қашан жәнжел етнесликті айтып өтеди. Улыұма әдепсиз адам Алланың лутфу мәрхаматынан шетлетилген. Оннан хәмме бийзарлығын айтнақшы болған. Халық пенен жәнжел қылатутын хәммеге жек коринсетугынлығын түсіндирген. Х. А. Ғыждууаний халықты хақ жолға баслап, бир неше мусылманларға хәм шәкиртлерине мугасаввиф илимин үйреткен. А. Ғыждууаний өз досты хәм мәсләхәтшиси Ахмед Яссауий менен бәрхә байланыста болып турған. Х. Яссауий Хаж санарына кетпестен алдын мыылаған шәкиртлериниң бири Ғыждууанға келип хәм Абдулхалық пенен ушырасқаны хақындағы мағлыұматы Тахир Эшонның «Тазкиран нақшбандия» шығармасында айқын жазылған. А. Ғыждууаний өзи де мыылап шәкирт тарбиялаған, олардан Хожа Сулаймон, Хожа Ахмад Сиддик, Хожа Авлиёи Кабир хәм Хожа Орифи Ревгарийлер өз дәуиринде үлкен дәретиушилигин көрсетип, ел арасында илим хәм агартыушылығын кең ен жайыуда үлкен хызмет көрсеткен.

А. Ғыждууаний өзиниң дәретиушилигин ауыз еки тарқатын қоймай, оларды шығарма хәм қосық қатарлары арқалы ең жайдырыуға хәрекет еткен.

А. Ғыждууанийден бизге дейин бир қанша шығармалар жетип келген. Олардан бири «Одобн тариқат» еки «Рисолан васоё», «Макомоти Юсуф Хамадоний» атлы қымбат китаплары мийрас болып қалады. Бул китаптар бир неше

эсирлерден берн нақшбандия тариқаты муршид-мурид (устаз-шәкирт)лерине жолшы жұлдыз сыякты бағдар берип келмекте. Бул шығармалар өз қәлирин жоғалтқан жоқ.

Х. А. Ғыждууаний 1179 жылы дүньядан өтті. Өзбекистан Илимлер Академиясы қасындағы Шарқшунослик институтының сийрек тезлесетуғын кол жазбалар фондында сақланып турған А. Ғыждууанийдің «Васиятнома» ямаса «Одоби тариқат» (Тариқат одоблари) шығармаларын анализлеу барысында Орифи раббонийнинг шох байтлари барлығы анықланған.

А. Ғыждууаний бул шығармада достына кеуил жетерлигин, душманьна зулымлығын, урысқа қарсы темирдей мыкты тосық болыуды, тынышлыққа келтирүүшн ауызбиршиликли болыуға үйретеди.

А. Ғыждувоний пәклик мәнисин былай тәришлейди:

Хар қандай холадта нокиза булгил
Камолот ахлининг юксак даражаен
Айни нокизалик хислатидир.
Баданга Хакнинг розилигидан афзал
Нарса йукдир,
Худо хам нокиза хислатли марддан розидир.

Хожан Жәхән тариқат жолына кирмекши болғанлардың, тариқат агзаларының алдына хәр қандай хәмели, хәтте ийманлық, муаззин (азан айтыушы)лик орынларында да дәме етпеу талабын қояды. Сонда-ақ, ол патша, шахзадалар, байлардың сарайларына-имаратларына мийманга барыу, сәубетлес болыуын қадаған еткен, яғный тәцири берген ырысқы-несийбесин инсент етпей, өзгелерди менснбей қалыу қәуиннен сақландырған.

А. Ғыждууаний усы тәризде өмирде, сиясий процесслердеде белсенди қатнасыу, адам, жәмийет хәм мәмлекет өмирин түсиндирну, ақыл, бахыт-ығбал, сауан жолына бурыуды ойлаған. Әне сол мәнде А. Ғыждууаний қәдириятлары Өзбекистан халқын жеделлестирну, жас әуладларымыздың уатанды сүйну, әдиллик, инсаныйлық руұхында тәрбиялауды алдына мақсет етти қойған. Ол дүнья тиришилигинен безну, адамлардан шетлеп алыс, аўлақ орынларда жасау, үйден шықпай камалып жатыуды кескин қаралайды. Нақшбандия тариқатының тасауыф дүньясындағы басқа тармақларынан өзгенелиги «Даст ба қору, дил ба ёр» яғный «Кеуил Аллада, қол исте» уранына садық қалыу, оған бәрхама әмел етиу, хадал мийнет пенен күн кеширну, тапқаньна қанаат етиуди тынымсыз үгит - нәсиятлауында айқын көринеди. Басқа тариқатлар да хәр қайсысы өз орнына ийе, өзинше уллы, хәммесн де халық мәнин, оның руұхыатын байытыуға, кәмил инсан болып жетилснўинне хызмет етеди. Өлбетте, усы руұхта тәрбияланған инсан Уатанның садық перзентлери болып жетилснсетуғынлығы созенз. Тариқат уламаларының баслы мақсетлеринин бири де усы болған. Бүгинги күнде дүньяда хәр қыйлы экстремнетлик агымлар найда болып атырған бир уақытта жасларымыз ушын уллы алым Ғыждууанийдің шығармаларын оқып үйренну, муқаддес динимиздің тийкарларын билнуде, Уатанға садық болып хызмет етиуде әхмийети уллы деп ойлаймыз.

Улама - алым Ғыждууанда яғный анасының қәбирине жақын жерге жерленген хәм бул жерге уллы мәмлекет басқарыушысы Улугбекнің буйрығы менсн мешит, медресе хәм минарадан ибарат болған имаратлар қурғызылған.

Ҳазирги ўақытта бул зыярат орнына кўплеген адамлар келип зыярат этип келмекте.

Туўылган сәнесин пўткил халқымыз белгилеп атырған уллы жерлесимиз Хожа Абдулхалық Ғыждуўаний сыяклы руўхы пәк бабаларымызды селсеў, үгит-насиятларына эмел етнў кеўиллеримизди пәк етеди, руўхымызга шуглалы туйғыларды молдан қуяды дегимиз келеди.

«Ғыждуўанийдин хикметли сөзлери»

...Эй менинг ўғилғиям, Сенга насиҳат қилайни, тақво(пархез)ни ўзингга шоир килиб ол... Ўз ҳолатингги доимо кузатувчи бўл. Худон таолоки, Расулуллоҳини, орағона ва барча машойихлариниң ҳақ-хуқуқлари сенинг ҳам омонлиқда юринишига сабаб бўлади...

...Илм қидиришдан бир қадам ҳам узоқлашма, фикҳ илми ва ҳадис илмини ўрган, тақлидчилардан узок бўлгин...

...Сухбат қурсанг факирлар билан қур, ўз юкнигги ўзинг кўтар, ҳалол етнки, ҳалоллик яхшиликлариниң калитидир...

...Шайх мурид учун ота ўрнидадир, балки отадан ҳам меҳрибонроқдирки, у муридни Ҳаққа яқинлаштиради...

...Сен доимо нафсингга эътибор бер, унинг қадрини бил. Қўлингдан келмаган нарса ҳақида гапирма. Доими халққа насиҳат қил. Кам ичиб, кам е, кам ухлаб, кам гапир. Таомга муҳтож бўлмагунунча ҳеч нарса ема, сўзин зарур бўлгандагина гапир, уйқу галаба қилмагунча ухлама. Оз ухла...

...Бахиллик ва ҳасаддан йироқ бўлгинки, бахил ва ҳасадчи қиёмат куни дўзах оловида бўлади. Ташқи кўринишингга оро бермагннки, ташқи кўринишига оро берип ички оламниң хароблиғидан далолат беради...

...Яхши номга эга бўлай десанг, ном чиқарма...Бировиниң мақтовига учма. Биров ёмонласа, хафа бўлма. Халқниң мақтови ёки ёмонлашига бефарк бўл. Халқ билан чиройли муомала қил. Доимо адабли бўл. Барча ҳолатда яхшига ҳам. Ёмонга ҳам лутфу марҳамат билан муомала қил...

«Ғыждуўанийдин өмир жолы»

Мәлимлеме китапхана мәкемелеринде өткерилетуғын еслеў кешесиниң методикалық жол-жобасы

Ҳазретин Абдулхалық Ғыждуўаний уллы алым, үлкен педагог-тәрбияшы, атақлы улама, философ, шайыр хәм жазыўшы, хожагон-накшбандия тәмийнатының раўажланыўына үлкен үлес қосқан ири муршид (устаз,шәкирт) болып Хожан Жаҳон (Жаҳанның Хожасы, Жаҳанның уллысы аты менен пўткил дўньяга танылған).

Хожа Абдулхалык Ғыждуўаний хожагон деп аталган жолына үлкен үлес қосқан инсанлардың бири. Х. А. Ғыждуўанийдің 915-жыллық юбилейине бағышланады.

Усы мүнәсибette мәлимлеме китапхана орайы, мәлимлеме китапхана мәкемелеринде еслеў кешелери шөлкемлестирилмекте. Кешени өткерилетугын орында жақсылан таярлық көриледи. Бунда мәлимлеме-китапхана мәкемелериниң оқыў залын жақсылан безен, А.Ғыждуўанийдин өмири хәм дәретнўшилиги менен бир қатарда оның үгитлери, нәсиятлары, рәўнаятлары, шығармалары, кол жазбалары, даналы сөзлери, жазып қалдырган ҳикметлери хәм т.б. материаллардан қойылады. Кешеге шайыр-жазыўшылар, қарақалнақ тили хәм әдебияты мугаллимлери, журналшестлер, студентлер улыўма Х. А. Ғыждуўанийдин тарийхына, өмири хәм дәретнўшилигине қызыкқан китап оқыўшылар қатнасса болады.

« Ғыждуўанийдин үгитлери хәм нәсиятлары »
атамасында китап көргизбесиниң методикалық жол-жобасы.

Мәдени мийрасымызды, өткен қәдриятларымызды кең хәм ҳәр тәрәплеме үйрениў, өлмес руўхий бай мийрасларымызды халқымызга жеткерин бериў, келешекте қүдиретли елимиздин идеологиясын терең билими тийкарында, мәдени қәдриятларымыз, бабаларымыздан қалған алтын мийрасларымызды үйренин хәм оны асыраўымыз керек. Хожагонлар жолында үлкен из қалдырган шейх хәм уллы уламамыздың бири Х. А. Ғыждуўаний болын саналанады. Усы мүнәсибег пенен Қарақалнақстан Республикасы Мәлимлеме китапхана орайы тәренинен “Ғыждуўанийдин үгитлери хәм нәсиятлары” атамасында китап көргизбесин шөлкемлестирнўди макул көрдик. Бул көргизбемизди китап оқыўшыларга найдаланыўына қолайлы болыў ушын көргизбемизди 2-бөлимнен ибарат қылдық.

1-бөлимге: “Ғыждуўанийдин өмир жолы” деп аталын сонын менен бир қатарда оның үгитлери, нәсиятлары, рәўнаятлары, шығармалары, кол жазбалары, жазып қалдырган ҳикметлери хәм т.б. материаллардан қойылады.

2-бөлимге: “Ғыждуўаннан қалған мийраслар” деп аталын ол ҳаққында жазылған материаллар, кәрәматлы сөзлер, журналлар, китаплар, газеталар, жазыўшы, шайырлармыздың жазған қосықлары, мақалалары қойылады.

**Хожа Абдулхалык Ғыждуўаний ҳаққында следе тереңирек
мағлыўматлар алыў ушын қосымша материаллар дизими:**

Абдулҳаким М. Озодлик силсиласи ёхуд Хожан Жаҳон ҳикматларини ўқини ва у кишининг баъзи жиҳатлари ҳусусида // Халқ сўзи. – 2003. – 11 окт.

Абдулҳолик Ғиждувоний ўгитлари // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2003. - №48.

Авлиёи Кабирга насиҳат: [Субҳидам] // Халқ сўзи. – 2002. – 19 июль.

Бухорий С. Ҳазрат Хожан жаҳон ҳикматлари: [Буюк вакилulloх, улкан педагог - тарбиячи, атоқли аллома, файласуф, шоир, алиб, ўз замондашларининг кутби, хожагон – нақшбандия тариқати ривожига муҳим ҳисса қўшган ширри мурид, Ҳазрат Абдулҳолик Ғиждувоний ҳақида] // Халқ сўзи. – 2002. – 27 февр.

- Ғиждудондан таралган зиё: [Субҳидам] // Халқ сўзи. – 2002. – 19 июль.
- Жўзжоний А. Абдулҳолиқ Ғиждудоний ва нақшбандия тариқати // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2007. - №33.
- Жўрабоев О. Илоҳий тараннумлар соҳибни // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2009. - №32.
- Махмудов М., Кутибоев З. Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудонийнинг маърифат мактаби: [Бадея – қисса: Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудонийнинг 900 йиллигига] – Тошкент: Ўқитувчи, 2003. – 80 б.
- Мухторов О. Ғиждудон наволари // Мактабгача тарбия. – 1993. - № 5-6. б. 20 -21.
- Оқ либосли эронлар: [Ривоят] // Халқ сўзи. – 2002. – 19 июль.
- Очилов Э. Азиз авлиё, Ҳассос шоир // Ишонч. – 2003.- 11 окт.
- Очилов Э. Абдулҳолиқ Ғиждудоний – Жаҳоний тариқат асосчиси // O'zbekiston adabiyoti va san'ati. – 2003. - №30.
- Рафиддинов С. «Маспакул – орифин» да Хожаган тариқати талқини // Ишонч. – 2003. – 11 окт.
- Сайфуллоҳ С. Қалбга нур бағишлаган тариқат // Ишонч. – 2003. – 4 окт.
- Хасан Н. Устоз ва шогирд: Мавароуннахрнинг икки забардас сиймоси // Ишонч. – 2003. – 11 окт.
- Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудоний. – Тошкент: Ўзбекистон, 2003. – 127 б.
- Шабанова Н. Память о великих предках священна // Правда востока. - 2003. – 17 окт.
- Шамуратов Ж. Жэхон хожасы: [Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудонийнинг 900 жыллығы алдынан] // Қарақалпақстан жаслары. – 2003. - 4 дек.
- Шарипова О. Саодатга ундовчи ўғитлар // Sog'lom avlod uchun. - 2002. - № 6.- Б.47.
- Ҳақкул Иброҳим. Тасаввуф: [Тарих, моҳият ва тадқиқ талаблари] // Узбек тили ва адабиёти. – 2017. - №4. – Б.30 – 34.
- Ҳасаний М. Ғиждудоний ҳикматлари // Sog'lom avlod uchun. - 2002. - № 6. – Б.48.
- Ҳасаний М. Устоз таърифида: [Субҳидам] // Халқ сўзи. – 2002. – 19 июль.

Пайдаланган адабиятлар:

1. Махмуд М., Кутибоев З. Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудонийнинг маърифат мактаби. Бадея-қисса. (Таваллудининг 900-йиллигига). Тошкент: Ўқитувчи. 2003.-80 б.
2. Хасаний М. Хожа Абдулҳолиқ Ғиждудоний. Тошкент: Ўзбекистон.- 2003.-128 б.
3. Мухторов О. Ғиждудон наволари. //Мактабгача тарбия. – 1993й.-№5-6. 20-21 б.
4. Шарипова О. Саодатга ундовчи ўғитлар. А. Ғиждудоний таваллудининг 900-йиллигига. //Соғлом авлод учун. 2002й.- №6. 47б.
5. Салим С. Ҳазрат Хожан Жаҳон ҳикматлари. // Халқ сўзи. – 2002й. 7 февраль
6. Хасаний М. Ғиждудондан таралган зиё. // Халқ сузи. -2002й. 19июль.

Қолланбаны жазган:

М. Атагулласва

Редакторлаган:

В. Танирбергенова